

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG

DITLHATLHOBO TSA MAKGAOLAKGANG

**OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005**

**SETSWANA PUO YA NTLHA
SEEMOGARE
(Pampiri ya ntlha)**

NAKO: Diura tse 2

MADUO: 75

DITAULO:

- Pampiri e, e arotswe ka dikarolo tse tharo; A, B le C.
 - Araba dipotso tsothe.
 - Tlhaloganyana potso pele o e araba.
 - Dipotso di tshwanetse go arajwa ka Setswana.
-
-

KAROLO YA A

TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

Bongiwe Ntsabo e ne e le motlhokomedi wa mosadi kwa sepetleleng sa motshegare sa Khayelitsha. Go ne go mo tsere dinyaga tse thataro a batlana le tiro pele a ka e bona kwa Real Security, setlamo se se mo Mitchell's Plain. E rile moragonyana fela a sena go dira dikgwedi di le thataro, mogolwane wa gagwe mo tirong a simobla go ikatametsa mo go ene ka tsa thobalano, e bile a mo sotlaka ka go mmetsa. Bongwiwe o ne a bolelela mogolwagolwane wa bonafela ga se nne le matsapa a a tsewang go batlisisa dingongorego tsa gagwe, go mo sireletsa kgotsa gona go kgalema mogolwane, fela tshotlako yona ya tswelela pele. O ne a iphitlhela a setse a lebogile tro.

Ba WLC (Women Legal Centre– Setheo sa semolao ba ne ba tsaya kgetse ya gagwe morago ga dingwaga tse thataro tsa itemogelo e e setlhogo e, a phimolwa keledi ke kgotlatshekelo ya Badiri ba ka la 14 Ngwanatsele 2003. Madi a a kana ka R82 000 a neng a tla duelwa ke setlamo sa Real a ne a akaretsa dituelo tse di fetileng le tse di tlang tsa koko ya gagwe, go tebelwa mo tirong ntle le molao le tshotlo e e dirilweng mo serodumong sa gagwe. Ba setlamo ba ne ba tshwanelwa gape go duela le ditshenyegelo tsa semolao. Se se neng se sa tswaelega ka kgetse e, ke gore mo malobeng bathapi ba ne ba iphemela ka gore ga ba boikarabelo fa mothapiwa a dirile "dingwe" tsa tseo di seng mo tthaolong ya tiro ya gagwe. Katlholo ya kgetse eno e ne e garetsana le sona seo. Go tsegetsatsa katlholo, ba WLC go ya ka moatlhodi, bathapi ba tshwanetse go tsaya dikgato tse di maleba fa go na le pelaelo ya tshotlako ya thobalano.

Nikki Naylor moemedi wa WLC o lemogile fa kgetse eno e tla nna tshupo mo ditlamong gore di tla phimola badii dikeledi gonne badii – ba-bosula e le ka dinako tse dintsi ba se na madi. Moathodi Ronnie Pillay o ne gape a neela tshwaelo e e bothokwa. Go ya ka EEA (Employment Equity Act) molao wa tekatekano ya bothapi, tshotlako nngwe le nngwe ya thobalano e tshwanetse ya begwa semetsing mme a kaya seno se tshwanetse go diragala ka 'nako e e kgonagalang'.

Go le gontsi batswasethabelo ba kaiwa ba le maaka ka go latofaletswa go bega molato go setse go le thari. Se se ka se tihole se diragala.

Edgars Club Magazine, Mopitwe 2004 ts 42

- 1.1 Bongiwe o ne a direla setlamo sefe kwa kae? (2)
- 1.2 Nopola polelo e e supang fa go sa nna bonolo gore Bongiwe a bone tiro? (2)
- 1.3 Mogolwane wa ga Bongiwe o ne a mo sotla jang? Neela mabaka a MABEDI. (2)
- 1.4 Bongiwe o tlhagilwe thuso ke mang? (1)
- 1.5 Mosadi yo, o ne a dira eng tota go tla mathata a mothale o? (2)
- 1.6 **Letsogo la molao le letelele.** Tshegetsa nopollo e, o lebile mathata a ga Bongiwe. (2)
- 1.7 Neela mabaka a le MABEDI a a tlhodileng gore mosadi yo, a phimolwa dikeledi ka madi a a kalo? (2)
- 1.8 Bathapi ba maloba ba ne ba tla maikarabelo a bona a go duela batswasethabelo jang? (2)
- 1.9 Go ya ka W.L.C, boikarabelo ba bathapi fa go na le pelaelo ya tshotlo ke bofe? (2)
- 1.10 Goreng kgetse e, go ya ka Nikki Naylor e le bothokwa thata? (2)
- 1.11 Ke lebaka lefe ,go ya ka temana le le kayang/le le dirang gore batswasethabelo ba bue maaka? (2)
- 1.12 Neela lebaka le le supang fa W.L.C e tswetse Bongiwe mosola? (2)
- 1.13 Tihalosa dipolelo tse di latelang:
 - 1.13.1 Go leboga tiro. (1)
 - 1.13.2 Go tsaya matsapa (1)

MADUO A KAROLO YA A: [25]

KAROLO YA B

POTSO 2

TSHOSOBANYO

Sosobanya temana e ka dintlha di le lesome. Netefatsa gore bokao ga bo fetoge:

Moepapitso o ne a tlotla Seipone thata. O ne a tle a ikutiwe a le motlotlo fa a ka bona sebaka sa go dula le go tlotla nae. Ba ne ba gakololana thata ka ga ditiro tsa bona tsa kwa sekolong le mokgwa wa go diisana mmogo le batsadi ba bana ba ba rutang.

Mmaagwe Moepapitso o ne a lebile ka tlhoafalo jaaka mosepedi mo bosigong a tle a nne a getle kwa morago gangwe le gape a solofela gore o tla tloga a bona ngwedi, kgosigadi ya bosigo, o itsalanya nae. O ne a bona dithaka tsa ga Moepapitso di kopelwa basadi mme di nyadiswa ke batsadi ba tsona. O ne a di bona di aga magae mme ditshela monate le basadi le bana ba tsona. O ne a huduega fa a bona jaaka e kete mo go Moepapitso ga go nko e e tswang lemina.

Go ne go le mo bosigong. Moupathaga le Mmaditshipi ba ne ba dutse mo phaposing e ba robalang mo go yona mme ba ne ba ise ba tsenemo dikobong tsa bosigo, Mmaditshipi a didimala sebakanyana go supa gore go na le sengwe se segolo se a se naganang. O ne a tloga a simolola puisano ka go re, "Rraagwe Moepapitso, go na le selo sengwe se se ntshwenyang thata mo malatsing ano a botshelo jwa me."

Moupathaga o ne a mo leba fela a gakgametse gore e ka ne e le eng se a utlwang mosadi wa gagwe a mo ra a re se a mo tshwenya mo malatsing ano a botshelo jwa gagwe. Ga a ka a itse gore a ka re eng fa a arabela mo godimo ga puo e. Ana Mmaditshipi o ne a fitlhile mo nakong ya botshelo jwa gagwe e mo go yona basadi ba le bantsi mo ho a ka utlwang ba ngongorega ba re ba opiwa ke leino kgotsa ke malwetse a methalethale. A re letheka la gagwe le a kgaoga, mangole a botlhoko, kgotsa morwae le bomorwadie ba ba tlhobaetsa ka maitseo o bona a a sa siamang. Le fa go ntse jalo mo gare ga mathata otlhea basadi ba ba mo nakong ya gagwe ba neng ba ka re ba a tshwenyega, Moupathaga o ne a sa bone go na le sengwe se se ka kgarakatshang pelo ya mosadi wa gagwe.

Mme o ne a tloga a botsa, "Ao tlhe, mma! Ke eng se se go tshwenyang mo nakong e ya botshelo jwa gago?"

MADUO A KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C

TIRISO YA PUO

POTSO 3

Buisa temana e, mme morago o arabe dipotso tse di latelang:

Yo mogolo a rakanya matlho le ene, mme ya re a ise a bue monnawe a re, "Ga go sale ntšwa epe."

Motlhoiwa a tla. "Ka tsweetswee."

"Ka re ga go sale ntšwa epe ya monga."

"Go siame," ga bua yo mogolo.

A itse gore o araba kopo ya gagwe. Jaanong a ineela go swa. "Basimane, yang gae." Dintšwa tsa bothologa.

Yo mmotlana a tshega, a tlogela molamu go roba ntšwa leoto.

A tsholetsa letsogo, ya re a tlogela molamu letsogo la leketlha e kete le robegile. A leba Motlhoiwa ka matlho a a sa tlhaloganyeng gore tota go diragetse eng; a retologela go mogoloe. "Ke eng?"

Mogoloe a bua a wetse makgwafo. "Jaanong gongwe e tla re motho a bua nao o reetse. Go tilwe o tlogele dintšwa."

"Ehe, jaanong o nkela motlhaje le ene? Go siame. Re tla kopana ke sena go fetsa ka ene. Wena," a bua a rototse matlho, a galefile, "katela khuti e. Ka bonako. Tsikinyega!"

Motlhoiwa a gadimaka go bona se o katelang ka sone. Yo mmotlana a tshega, a mo supetsa dinala tsa gagwe. Motlhoiwa a senka matlho a yo mogolo gore a bue le monnawe; a fitlhela a tlhomile tlhogo. A itse gore ga a rate go mo kaetsa maikutlo a gagwe.

Bogosi Kupe. D.P. Moyaise

3.1 Bolela gore **maina** a a latelang a wela mo mefuteng efe ya maina?

3.1.1 Motlhoiwa

3.1.2 Molamu

1 x 2 = (2)

3.2 Dirisa **leemedi ena** mo dipolelong tse di tlabosang jaana;

3.2.1 Sediri

3.2.2 Letlhalosi la kopanelo

2 x 2 = (4)

3.3 Tlhama dipolelo tse mo go tsona o dirisang **matlhaodi** a a latelang:

3.3.1 Yo mmotlana

3.3.2 Yo mogolo

2 x 2 = (4)

3.4 Dirisa **malatlhelwa** a a latelang mo dipolelong tsa gago tse di tlabosang

3.4.1 Tsweetswee!

3.4.2 Ehe!

2 x 2 = (4)

SETSWANA PUO YA NTLHA SEEMOGARE (Pampiri ya ntlha)	117-2/1K	6
---	-----------------	----------

3.5 Dirisa **marui** a a latelang mo dipolelong tsa gago tse di tlhabosang:

3.5.1 Ya gagwe

3.5.2 Tsa gagwe $2 \times 2 = (4)$

3.6 Bolela gore ke **mediriso** efe e e dirisitsweng mo dipolelong tse di latelang:

3.6.1 Dintšwa tsa bothologa

3.6.2 Tsikinyega! $1 \times 2 = (2)$

3.7 Dirisa mafoko a a latelang mo dipolelong tse di tlhabosang go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng:

3.7.1 Tshega

3.7.2 Bua

3.7.3 Wetse $2 \times 3 = (6)$

3.8 Tlhalosa maele a a latelang:

3.8.1 Go tlogela molamu

3.8.2 Go ela motho motlhaje. $2 \times 2 = (4)$

[30]

POTSO 4

4.1 Siamisa dipolelo tse di latelang:

4.1.1 Pilo ya me e nyoretswe lethabo.

4.1.2 Didimala wena wa rasa

4.1.3 Motswana, se tlabisiwe kgala ke segeno.

4.1.4 Jelase e kgoreletsa dilo di le ngata mo lefatsheng.

4.1.5 Thutho ke lefa. Ga go ope yo o ka etsayang mo go wena $5 \times 2 = (10)$

MADUO A KAROLO YA C: [40]

PALOGOTLHE: 75